

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
सम्माननीय प्रधान न्यायाधीश श्री कल्याण श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री ओम प्रकाश मिश्र
फैसला

०७०-RB-००१२

मुद्दा: बैङ्किङ्ग कसुर ।

कठिष्ठ बैङ्क लिमिटेडको पत्र जाहेरीले वादी नेपाल सरकार १ पुनरावेदक
वादी

विरुद्ध

जिल्ला नुवाकोट बेलकोट गा.वि.स. वडा नं. ६ घर भै हाल काठमाण्डौ जिल्ला
जोरपाटी गा.वि.स. वडा नं. ४ बस्ने काले लामा १
ऐ.ऐ. बस्ने सन्तमाया तामाङ १
ऐ.ऐ. बस्ने सानुकान्छा लामा १
सिन्धुपाल्चोक जिल्ला चौतारा गा.वि.स. वडा नं. २ घर भै हाल काठमाण्डौ
जिल्ला जोरपाटी गा.वि.स. वडा नं. ६ बस्ने नवीन श्रेष्ठ १
ललितपुर जिल्ला झरुवारासी गा.वि.स. वडा नं. ९ बस्ने मुक्तबहादुर विश्वकर्मा .. १
गोरखा जिल्ला पृथ्वीनारायण नगरपालिका वडा नं. ६ घर भै हाल काठमाण्डौ
जिल्ला जोरपाटी गा.वि.स. वडा नं. ४ बस्ने देवराज श्रेष्ठ १
ऐ रानिश्चारा गा.वि.स. वडा नं. ३ घर भै हाल काठमाण्डौ जिल्ला जोरपाटी गा.
वि.स. वडा नं. ४ बस्ने अर्जुन श्रेष्ठ १

प्रत्यर्थी
प्रतिवादी

शुरु फैसला गर्ने: माननीय न्यायाधीश श्री टंकबहादुर मोक्तान
माननीय न्यायाधीश श्री सुष्मालता माथेमा
पुनरावेदन अदालत, पाटन ।

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९ बमोजिम यस अदालतको क्षेत्राधिकारअन्तर्गत पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९।१२।१५ को फैसलाउपर पुनरावेदनको रोहमा पेस हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार रहेको छः

देवराज श्रेष्ठ ऋणी अर्जुन श्रेष्ठ जमानीकर्ता भई मिति २०६४।९।१ मा बा.१ ज. ७२८३ नं. को माइक्रोबस खरिद गर्न रु. ९,००,०००।— को हायर पर्चेज मासिक किस्तामा तिर्ने गरी कर्जा माग गरी निजलाई कर्जा उपलब्ध गराइएकोमा निजहरुले कर्जा खाताहरुको नियमित रकम नबुझाई बाँकी रहेकोमा पटक-पटक ताकेता गर्दा समेत कर्जा चुक्ता नगरी बसेको र निजहरुले लिएको सवारी साधनहरु काम नलाग्ने अवस्थामा भेटिनुका साथै लिलामीको सूचना प्रकाशित गर्दा कोही कसैले सवारी साधन खरिद नगरेको हुँदा निज ऋणी तथा जमानीकर्ताहरुले आपसी मिलेमतोमा कर्जाको दुरुपयोग गरी धितो सुरक्षणमा रहेको सवारी बैङ्किङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ को दफा ८ बमोजिम निजहरुलाई कारवाही गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको किष्ट बैङ्क लिमिटेड अनामनगरको मिति २०६८।४।२४ को जाहेरी दरखास्त ।

काले लामा ऋणी तथा सन्तमाया तामाङ र सानुकान्छा लामा जमानतकर्ता भई किष्ट बैङ्क लिमिटेड बाट दुई थान माइक्रोबसहरु खरिद गर्न रु. ८,००,०००।— जम्मा गरी कर्जा रकम रु. १२,००,०००।— को हायर पर्चेज कर्जा मासिक किस्तामा तिर्ने गरी कर्जा माग गरी निजलाई कर्जा उपलब्ध गराएकोमा निजहरुले कर्जा खाताहरुको नियमित रकम नबुझाई बाँकी रहेकोमा पटकपटक ताकेता गर्दा समेत कर्जा चुक्ता नगरी बसेको र निजहरुले लिएको सवारी साधनहरु काम नलाग्ने अवस्थामा भेटिनुका साथै लिलामीको सूचना प्रकाशित गर्दा कोही कसैले सवारी साधन खरिद नगरेको हुँदा निज ऋणी तथा जमानीकर्ताहरुले आपसी मिलेमतोमा कर्जाको दुरुपयोग गरी धितो सुरक्षणमा रहेको सवारी साधनहरु मासेको र हिनामिना गरेको हुँदा बैङ्किङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ को दफा ८ बमोजिम कारवाही गरी बिगो असुल गरिपाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको किष्ट बैङ्क लिमिटेड अनामनगरको मिति २०६८।५।१२ को जाहेरी दरखास्त ।

नवीन श्रेष्ठ ऋणी तथा मुक्तबहादुर विश्वकर्मा जमानीकर्ता भई किष्ट बैङ्क लिमिटेडबाट मिति २०६४।८।२० मा बा.१ ज ६४५८ नं. को माइक्रोबस खरिद गर्न रु.४,००,०००।— को हायर पर्चेज कर्जा मासिक किस्तामा तिर्ने गरी कर्जा माग गरी निजलाई कर्जा उपलब्ध

गराइएकोमा निजहरुले कर्जा खाताहरुको नियमित रकम नबुझाई बाँकी रहेकोमा पटक-पटक ताकेता गर्दा समेत कर्जा चुक्ता नगरी बसेको र निजहरुले लिएको सवारी साधनहरु काम नलाग्ने अवस्थामा भेटिनुका साथै लिलामीको सूचना प्रकाशित गर्दा कोही कसैले सवारी साधन खरिद नगरेको हुँदा निज ऋणी तथा जमानीकर्ताहरुले आपसी मिलेमतोमा कर्जाको दुरुपयोग गरी धितो सुरक्षणमा रहेको सवारी साधनहरु मासेको र हिनामिना गरेको हुँदा बैङ्किङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ बमोजिम निजहरुलाई कारवाही गरी पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको किष्ट बैङ्क लिमिटेड अनामनगरको मिति २०६८।५।१२ को जाहेरी दरखास्त ।

फरार प्रतिवादीहरुको खोजतलास गर्दा फेला नपरेको भन्ने समेत व्यहोराको प्र.ना.नि. आश्विन सिखडा समेतको प्रतिवेदन ।

प्रतिवादीहरु काले लामा, सन्तमाया तामाङ, सानुकान्छा लामा, नवीन श्रेष्ठ, मुक्तबहादुर विश्वकर्मा, देवराज श्रेष्ठ र अर्जुन श्रेष्ठले किष्ट बैङ्क लिमिटेडबाट सवारी कर्जा वापत रु.१२,००,०००।-, रु.४,००,०००।— र रु.९,००,०००।— कर्जा लिएको उक्त रकम नतिरी सवारी साधन समेत लिलाम हुन नसक्ने अवस्थामा पुन्याई कर्जाको दुरुपयोग गरेको पुष्टि हुँदा प्रतिवादीहरु काले लामा, सन्तमाया तामाङ, सानुकान्छा लामाको हकमा निजहरुको उक्त कार्य बैङ्किङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ को दफा ८ विपरीतको कसूर भएकोले निजहरुलाई सोही ऐनको दफा १५ (२) (ख) बमोजिम तथा प्रतिवादीहरु नवीन श्रेष्ठ, मुक्तबहादुर विश्वकर्मा, देवराज श्रेष्ठ र अर्जुन श्रेष्ठको हकमा बैङ्किङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ को दफा ८ विपरीतको कसूरमा सोही ऐनको दफा १५ (२)(क) बमोजिम सजाय गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको अभियोग पत्र ।

पुनरावेदन अदालत पाटनबाट जारी भएको म्यादमा प्रतिवादीहरु उपस्थित नभई म्याद गुजारी बसेको ।

कर्जा प्रवाह गर्ने बैङ्कको कर्जा असूली सम्बन्धमा बैङ्क तथा वित्तिय संस्था ऐन, २०६३ को दफा ५७ ले व्यवस्था गरेकोमा प्रतिवादीहरुले लिएको ऋणका सम्बन्धमा उक्त ऐनबमोजिम कारवाही गर्नु पर्नेमा सो बमोजिम नगरी दायर गरेको अभियोगपत्रमा बैङ्किङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ को दफा ८ आकर्षित हुन सक्ने देखिदैन । प्रस्तुत अभियोग दाबी मुलुकी ऐन, अ.ब. १८० नं. बमोजिम खारेज हुने ठहर्छ भन्नेसमेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९।१२।१५ को फैसला ।

प्रतिवादीले कर्जा लिएकोमा विवाद छैन । ऋण तिर्ने दायित्व प्रतिवादीहरूको हो । अभियोग दाबीबमोजिम सजाय नगर्दा बैङ्किङ्ग क्षेत्रमा कर्जा लिई सो दुरुपयोग गर्ने प्रवृत्तिसमेत बढ्दै जाने हुन्छ । पुनरावेदन अदालत पाटनबाट फैसला हुँदा बैङ्किङ्ग कसुर तथा सजाय ऐन, २०६४ को दफा ८ तथा १५ (२)(क) र १५ (२)(ख) को व्याख्या तथा अवलम्बनमा गम्भीर त्रुटि भएकोले उक्त फैसला बदर गरी अभियोग दाबीबमोजिम प्रतिवादीहरूलाई सजाय गरी पाउँ भनी वादी नेपाल सरकारको तर्फबाट यस अदालतमा परेको पुनरावेदनपत्र ।

नियमबमोजिम पेस हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा वादी नेपाल सरकारका तर्फबाट उपस्थित विद्वान् उपन्यायाधिवक्ताद्वय श्री भरतलाल शर्मा र श्री राम घिमिरेले बैङ्किङ्ग कसुर तथा सजाय ऐन, २०६४ को प्रस्तावनामा बैङ्क तथा वित्तीय प्रणालीप्रति विश्वसनीयता अभिवृद्धि गर्न र बैङ्किङ्ग कसुर गर्नेलाई सजाय गर्ने उद्देश्यले निर्माण गरिएको भन्ने उल्लेख गरिएको छ, त्यसैगरी उक्त ऐनको दफा ३ देखि दफा १४ सम्म उल्लेख भएका विभिन्न कार्यलाई बैङ्किङ्ग कसुरको रूपमा परिभाषित गरिएको छ जसमध्ये दफा ८ मा कसैले पनि बैङ्क वा वित्तीय संस्थाबाट जुन प्रयोजनको लागि कर्जा सुविधा लिएको हो सोही प्रयोजनमा नलगाई अन्यत्र प्रयोग गरी वा गराई कर्जाको दुरुपयोग गर्नु गराउनु हुँदैन भन्ने उल्लेख छ, प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादीहरूले बैङ्कबाट ऋण लिई सवारी साधन चेक जाँच एवम् नियमित सर्भिसिङ्ग नगरी लिलामसमेत हुन नसक्ने अवस्थामा पुन्याई कर्जाको दुरुपयोग गरेबाट निजहरूले बैङ्किङ्ग कसुर तथा सजाय ऐन, २०६४ को कसुर गरेको स्पष्ट देखिँदा देखिँदै अर्कै ऐन आकर्षित हुने भनी अभियोगदाबी खारेज गरिएको पुनरावेदन अदालतको फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा सो फैसला उल्टि गरी अभियोग मागदाबीबमोजिम प्रतिवादीहरूलाई सजाय हुनुपर्दछ भन्नेसमेत बहस प्रस्तुत गर्नुभयो ।

विद्वान् उपन्यायाधिवक्ताहरूले गर्नु भएको उपर्युक्त बहस जिकिर मनन गरी पुनरावेदन पत्र सहितको मिसिल अध्ययन गरी हेर्दा प्रस्तुत मुद्दामा अभियोगदाबी खारेज हुने गरी भएको पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेको छ, छैन र वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुनर्गन्तव्य हो, होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनु परेको छ ।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादीहरू काले लामा, नवीन श्रेष्ठ र देवराज श्रेष्ठ ऋणी र क्रमशः सन्तमाया तामाङ, सानुकान्छा लामा, मुक्तबहादुर विश्वकर्मा, र अर्जुन श्रेष्ठ जमानीकर्ता भई किष्ट बैङ्क लिमिटेडबाट सवारी साधन खरिद गर्नका लागि क्रमशः रु.१२,००,०००।-, रु.४,००,०००।- र रु.९,००,०००।- छुट्टाछुट्टै हायरपचेज कर्जा लिई

उक्त कर्जा नतिरी सवारी साधनसमेत लिलाम हुन नसक्ने अवस्थामा पुन्याई कर्जाको दुरुपयोग गरेको भनी किष्ट बैङ्कको जाहेरी परेपश्चात अनुसन्धान सुरु भएको प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादीहरु काले लामा, सन्तमाया तामाङ, सानुकान्छा लामालाई बैङ्किङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ को दफा ८ को कसूरमा सोही ऐनको दफा १५(२)(ख) बमोजिम तथा प्रतिवादीहरु नवीन श्रेष्ठ, मुक्तबहादुर विश्वकर्मा, देवराज श्रेष्ठ र अर्जुन श्रेष्ठको हकमा सोही ऐनको दफा ८ कै कसूरमा दफा १५(२)(क) बमोजिम सजाय गरी पाउन भनी अभियोग दायर भएको देखिन्छ ।

प्रस्तुत मुद्दामा बैङ्कबाट प्रतिवादीहरुले हायर पर्चेज कर्जा लिएका, निजहरुले बैङ्कसँग भएको करारको शर्तबमोजिम बैङ्कलाई कर्जा नतिरेका र कर्जाको सुरक्षणबापत धितो राखिएका गाडीहरु बैङ्कले आफ्नो कब्जामा लिई कर्जा असूलीको प्रयोजनार्थ कानूनबमोजिम उक्त सवारी साधनहरुको लिलामको सूचना प्रकाशित गर्दा कसैले नसकारेको देखिएको छ । यस्तो अवस्थामा बैङ्कले के कुन प्रकारले आफ्नो लगानी ऋणीहरुबाट उठाउन सक्दछ भन्ने कुराको उल्लेख बैङ्किङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ मा नभई बैङ्क तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०६३ मा भएको देखियो । उक्त ऐनको दफा ५७ (१) मा यससम्बन्धमा यसप्रकार व्यवस्था गरेको पाइयो:

दफा ५७ (१): कुनै व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संस्थाले इजाजतप्राप्त संस्थासँग भएको कर्जाको सम्झौता वा शर्त कबुलियतको पालना नगरेमा वा लिखतको भाखाभित्र इजाजतप्राप्त संस्थाको कर्जा चुक्ता नगरेमा वा इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले जाँचबुझ गर्दा कर्जा लिएको कर्जा रकम जुन प्रयोजनको लागि लिएको हो सो प्रयोजनमा नलगाएको वा हिनामिना वा दुरुपयोग भएको देखिएमा सम्बन्धित लिखत वा प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि ऋणीले इजाजतप्राप्त संस्थालाई लेखी दिएको वा इजाजतप्राप्त संस्थामा राखेको धितो सुरक्षणलाई इजाजतप्राप्त संस्थाले लिलाम बिक्री गरी वा अन्य कुनै व्यवस्था गरी आफ्नो साँवा व्याज असुल उपर गर्न सक्नेछ ।

यसैगरी सोही ऐनको दफा ५७(२) लाई हेर्दा कर्जा लिने, व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संस्थाले इजाजतपत्रप्राप्त संस्थामा राखेको धितो सुरक्षणको जायजथामा कुनै किसिमले हक छोडी दिएमा वा अन्य कुनै कारणबाट इजाजतपत्रप्राप्त संस्थामा राखेको धितो सुरक्षणको मोल घट्न गएमा प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले तोकेको म्यादभित्र त्यस्तो व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संस्थाबाट सो बापत थप धितो सुरक्षण राख्न लगाउन सक्नेछ । कर्जा लिने व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संस्थाले इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले तोकेको

म्यादभिन्न थप धितो सुरक्षण नराखेमा वा राखेको धितो सुरक्षणबाट साँवा व्याज असुल उपर हुन नसकेमा निजको स्वामित्वमा रहेको वा निजको हक लाग्ने अन्य चल अचल सम्पत्तिबाट इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले प्रचलित कानून बमोजिम आफ्नो साँवा व्याज असुल उपर गर्न सक्नेछ भन्ने व्यवस्था रहेको देखियो ।

करारबमोजिम कर्जा नतिरेमा माथि उल्लेख भएबमोजिम बैङ्क तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ५७ बमोजिम बैङ्कले ऋणी प्रतिवादीहरू काले लामा, नवीन श्रेष्ठ र हेमराज श्रेष्ठ तथा जमानीकर्ता प्रतिवादीहरू क्रमशः सन्तमाया र सानुकान्छा लामा, मुक्तबहादुर विश्वकर्मा तथा अर्जुन श्रेष्ठ समेतबाट थप धितो सुरक्षण लिन सक्ने, प्रतिवादीहरूको स्वामित्वमा रहेको वा निजहरूको हक लाग्ने अन्य चल अचल सम्पत्तिबाट प्रचलित कानूनबमोजिम साँवा व्याज असुल गर्न सक्ने आदि व्यवस्था हुनुका साथै उक्त ऐनमा प्रतिवादीहरूको विदेशस्थित कुनै सम्पत्ति भए सो सम्पत्ति समेतबाट कर्जा असुल गर्न सक्ने र बैङ्कले कर्जा नतिर्ने प्रतिवादीहरूलाई कालो सूचीमा राख्न समेत सक्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ । बैङ्कले प्रतिवादीहरूसँग भएको सम्झौताबमोजिम भाखाभिन्न साँवा व्याज नतिर्ने प्रतिवादीहरूउपर उपरोक्त कानूनी व्यवस्थाबमोजिम कर्जा असुलीसम्बन्धी अन्य कारवाही गरेको भन्ने देखिएको छैन ।

यसरी बैङ्कले दिएको ऋण असुल उपर गर्ने सम्बन्धमा उल्लिखित ऐनमा प्रक्रियासमेत निर्धारण गरेको पाइन्छ जुन कुरा बैङ्किङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ मा पाइदैन । तसर्थ बैङ्कको कर्जा सुरक्षणका लागि बैङ्क तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०६३ नै आकर्षित हुने हुन्छ, बैङ्किङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ हुँदैन । बैङ्किङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ को दफा ८ मा भएको कानूनी व्यवस्था हेर्दा कसैले पनि बैङ्क वा वित्तीय संस्थाबाट जुन प्रयोजनको लागि कर्जा सुविधा लिएको हो सोही प्रयोजनमा नलगाई अन्यत्र प्रयोग गरी वा गराई कर्जाको दुरुपयोग गर्नु वा गराउनु हुँदैन भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ । यसबाट जुन प्रयोजनको लागि कर्जा सुविधा लिएको हो सोबाहेक अन्यत्र सो कर्जा प्रयोग गर्नु नहुने र सो गरेमा सजाय हुने व्यवस्था भएको देखिन आउँछ । प्रस्तुत मुद्दामा माइक्रो बस खरिद गर्न भनी लिएको कर्जा माइक्रो बस खरिद नगरी अरु कुनै प्रयोजनमा प्रतिवादीहरूले ऋण लगानी गरेको वा खर्च गरेको भन्ने देखिएको छैन । प्रतिवादीहरू ऋणी तथा जमानीकर्ता भई हायर पर्चेज कर्जाअन्तर्गत सवारी साधन खरीद गर्न ऋण लिएको र सो ऋणबाट खरीद गरेको गाडी थोत्रो भएको भनी वादी स्वयम्ले स्वीकार गरेको पाइन्छ । प्रतिवादीहरूले सम्झौताभन्दा बाहिर गई

यो यस्तो कारोवार गरेको वा यो यसरी कर्जा दुरुपयोग गरेको भन्ने अभियोगपत्रमा उल्लेख भएको पनि देखिंदैन ।

अतः माथि विवेचित आधार तथा कारणहरूबाट हायर पर्चेज कर्जा असुल हुन नसकेको अवस्थामा बैङ्किङ्ग कसुर तथा सजाय ऐन, २०६४ को दफा ८ आकर्षित हुन सक्ने नदेखिंदा अभियोगदाबी खारेज हुने ठहरी पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०६९।१२।१५ मा भएको फैसला मनासिव नै देखिंदा सदर हुने ठहर्छ । वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन । प्रस्तुत फैसलाको विद्युतीय अभिलेख प्रविष्ट गराई दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु ।

प्रधान न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृतः अनिल कुमार शर्मा

कम्प्युटर टाइपः रामशरण तिमिल्सिना

इति संवत् २०७२ साल साउन २० गते रोज ४ शुभम्